

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІ

Азаматтық құқық және азаматтық іс жүргізу, еңбек құқығы кафедрасының
«Қазақстанның инновациялық дамуын құқықтық қолдау» ғылыми-зерттеу
орталығы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
ЮРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Научно-исследовательский центр «Правовая поддержка инновационного развития
Казахстана» кафедры гражданского права и гражданского процесса, трудового
права

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF LAW

Scientific research center "Legal support for innovative development of Kazakhstan" of
the Department of Civil law, civil procedure and labor law

**«АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЗАҢНАМАСЫН БІРІЗДЕНДІРУ:
САЛЫСТЫРМАЛЫ АСПЕКТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ПРАКТИКАСЫ»**

атты тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының
материалдары, Заң ғылымдарының кандидаты, профессор З.К. Абдуллинаның
ғылыми -педагогикалық қызметіне және әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің 90 жылдығына арналған
15 наурыз 2024 ж.

**«УНИФИКАЦИЯ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ И
ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНАЯ ПРАКТИКА»** материалы международной научно-
практическая конференции, посвященной научной и педагогической деятельности
кандидата юридических наук, профессора Абдуллиной З.К. и 90 летию КазНУ им.
аль-Фараби
15 марта 2024 г.

**«UNIFICATION OF CIVIL PROCEDURE LEGISLATION COMPARATIVE
ASPECT AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE»** materials of the International
scientific and practical conference, dedicated to scientific and pedagogical activities of
the candidate of Law, professor Abdullina Z.K. and 90th anniversary of Al-Farabi Kazakh
National University
March 15, 2024

Алматы 2024

МАЗМҰНЫ/ СОДЕЖАНИЕ / CONTENTS

Абайдельдинов Т.М., Карашева Ж.Т.	5
Развития института медиации	
Алдашев С.М., Исабаева Ж.Н.	9
Еңбек қатынастарының жіктелу ерекшеліктері	
Алкебаева Д.А.	12
Кәсіпкерлік – мемлекетті дамытудың тиімді жолы	
Атаханова С.К.	15
Неке және отбасы қатынастарын реттеудің конституциялық-құқықтық негіздері: алыптасуы және даму тенденциясы	
Байденова А.Б.	20
Еңбек дауларын шешудегі медиацияның рөлі	
Жынғылбаев Е.М.	26
Релевантность и характер доказательств на основе зарубежного правоприменения.	
Жынғылбаев Е.М.	32
Доказывание в гражданском и уголовном процессе сравнительный анализ	
Карагусов Ф., Баишева Б.	38
Внедрение принципов разнообразия, справедливости и инклюзивности в систему регулирования корпоративных отношений в Казахстане	
Каримова А.О., Томашевский К.Л.	47
Трудовые права несовершеннолетних в Российской Федерации и в Республике Казахстан	
Қарабаева Ж.А., Г.М. Атаханова	50
Сот сараптамасының әдістері туралы ілімді дамытудың маңызы	
Шонабай С.С., Мырзатаев Н.Д.	55
Электронды сатып алу сату міндеттемені орындамағаны үшін жауапкершілік	
Мырзатаев Н.Д., Мұратқызы А.	58
Авторлық құқықтың тарихи аспектілері	
Мырзатаев Н.Д.	64
Азаматтық іс-жүргізу заңнамасының қолданудың кейбір мәселелері.	
Нурахметова Г.Г.	69
Основания и условия возникновения гражданско-правовой ответственности	
Нурадилова А.Х.	73
Особенности использования примирительных процедур в гражданском судопроизводстве	
Сулейменова С.Ж.	83
Определение стадий гражданского судопроизводства в теории гражданского процессуального права	
Танирбергенова Р.К.	90

Әйел қылмыстарына әлеуметтік экономикалық және мәдени факторлардың әсері Танирбергенова Р.К.	94
Әйелдер еңбегін қорғаудың құқықтық жағдайы Тыныбеков С., Ложникова О.П.	101
Ұстаз тағлымы және заңнама сабақтастығы Тұрысбек А.Б.	104
Туристік қызмет саласында кәсіпкерлік, азаматтық, еңбек және басқада салалық заңнамалық қолданудың ерешеліктері	

2. Трудовое право: учебник / под ред. С.Н. Ерёмина, Е.А. Степанова. – М.: ИНФРА-М, 2023. –331 с.

3. Трудовое право России: Учебник / Под общ. ред. Ю.П. Орловского, А.Ф. Нуртдиновой.– М.: Юрид. фирма«КОНТРАКТ», «ИНФРА-М», 2008.– 608 с.

4. Мацкевич, О.В. Трудовое право: Учебник для бакалавриата / О.В. Мацкевич, А.Н. Приженникова, А.В. Буянова. – М.: Прометей, 2022. – 570 с.

Ж.А. Қарабаева

Магистрант әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

Г.М. Атаханова

Қылмыстық құқық, қылмыстық-іс жүргізу және криминалистика
кафедрасының оқытушысы, з.ғ.к., профессор,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ.

СОТ САРАПТАМАСЫНЫҢ ӘДІСТЕРІ ТУРАЛЫ ІЛІМДІ ДАМУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аннотация: Мақалада сот сараптамасының жалпы теориясының әдістері туралы ілімнің дамуы, сот сараптамасы теориясы мен сараптамалық қызмет әдістерін қалыптастыру, сараптамалық қызмет әдістерінің даму тенденциялары мәселелері қарастырылды.

Кілт сөздер: сот сараптамасы, әдістеме, сараптамалық есеп, сарапшы, сараптамалық тәжірибе.

Abstract: the article discusses the development of the doctrine of the methods of the general theory of Forensic Science, the formation of the theory of Forensic Science and methods of expert activity, trends in the development of methods of expert activity.

Keywords: forensic examination, methodology, expert report, expert, expert practice.

Аннотация: в статье рассмотрены вопросы развития учения о методах общей теории судебной экспертизы, формирования теории судебной экспертизы и методов экспертной деятельности, тенденции развития методов экспертной деятельности.

Ключевые слова: судебная экспертиза, методика, экспертный учет, эксперт, экспертный опыт.

Сот сараптамасының жалпы теориясының әдістері мен практикалық сараптамалық іс-әрекеттің әдістерінің айырмашылығын, сондай-ақ ғылыми және практикалық танымды, ғылыми зерттеу әдістерін практикалық сараптамалық іс-әрекеттің әдістерін ажырату аса маңызды.

Сот сараптамасының жалпы теориясының әдістері туралы ілімнің дамуының негізгі тенденцияларын Р.С. Белкин және Т.В. Аверьянова [1] ұсынды:

- қолданылатын ұғымдарды біріздендіру және ұғымдық аппаратты кеңейту;
- оқытудың жіктеу бөлігін жетілдіру;
- әдістер туралы оқытудың операциялық бөлігін одан әрі дамыту;
- оқу-жаттығу деректерін қолданудың пәндік саласын одан әрі зерттеу.

Сот сараптамасының жалпы теориясының әдістемесі практикалық қызметтің әдістерін қажетті элемент ретінде қамтиды. Т. В. Аверьянова сот сараптамасы теориясы мен сараптамалық қызмет әдістерін қалыптастыру және қолдану заңдылықтарын тұжырымдады, сонымен қатар ғылыми білім алу әдістерін практикалық қызмет әдістеріне айналдыру мәселесін қарастырды. Қарастырған заңдылықтардың қатарына мыналар жатады: "базалық білімді дамыту нәтижесінде таным әдістерінің пайда болуы; ғылымдағы интеграциялық процестердің және таным құралдарын дамытудың салдары ретінде сабақтас ғылым әдістерін алу; сараптамалық практиканың өсіп келе жатқан қажеттіліктерін, әсіресе нақты сараптамалық міндеттерді зерттеу әдістерін қалыптастыруға айқындаушы әсер ету; әдісті таңдаудың ситуациялық тәуелділігі; әдісті қолданудың ситуациялық тәуелділігі; әдістің заңдылықтары, ғылыми және практикалық таным әдістерінің кешенін қолдануды анықтайды .

Менің ойымша, практикалық іс-әрекет әдістері тиісті ғылыми әдістерге, қызмет объектісінің сипаты мен қасиеттеріне, нақты практикалық мәселелерді шешу тәжірибесіне негізделеді. Қызметтің басқа салаларында қолданылатын барлық техникалық құралдар мен әдістерді сараптамалық тәжірибеде қолдану үшін ұсынуға болмайды. Сараптамалық есептерді шешу әдістеріне нақты талаптар қойылады:

- қолданылатын зерттеу әдістері заттай дәлелдемелердің болмысының бұзылуына немесе өзгеруіне әкелмеуі тиіс, яғни бұзбайтын болуы тиіс;
- сараптамалық практика үшін ұсынылатын әдістер ғылыми негізделген және эксперименталды түрде тексерілуі тиіс;
- әдістерді қолдану нәтижелері процестің барлық қатысушылары үшін айқын болуы керек;
- сараптама процесінде әдістерді қолдану азаматтардың заңды мүдделері мен құқықтарына нұқсан келтірмеуге, олардың ар-намысы мен қадір-қасиетін төмендетпеуге тиіс.

Сараптамалық практиканы жалпылауға негізделген әдістердің жіктеуі үшін құру қолданылатын әдістерді тіркеуге және оларды сот

сараптамасында ғылым мен техниканың заманауи мүмкіндіктерін пайдалану тұрғысынан талдауға мүмкіндік берді [2]. Сараптамалық қызмет әдістерінің даму тенденцияларын анықтауға болады:

- сараптамалық әдістер шеңберін кеңейту;
- зерттеу әдістерін өзгерту;
- әдістердің тиімділігін арттыру;
- бұзбайтын зерттеу әдістерін басым дамыту;
- зерттеу әдістерін объективтендіру (сараптама объектілерін зерттеудің математикалық әдістерін қолдану практикасын кеңейту және сараптамалық есептерді автоматтандырылған шешу). Е.Р. Российская бұл тізімді сараптамалық әдістердің күрделенуі сияқты тенденциялармен толықтырады, олар біртекті және гетерогенді әдістерді кешендеу; ұсынылған әдістер негізінде сараптамалық әдістерді біріздендіру [3].

Сараптамалық зерттеу әдісінің тиімділігі ең аз уақыт, еңбек және материалдық шығындармен зерттеу объектісі туралы ақпараттың максималды көлемін алу мүмкіндігімен анықталады. Нәтижелерге дәлдік, айқындық, сенімділік талаптары қойылады. Заманауи ғылыми жетістіктерді енгізу зерттелетін объектілердің ауқымын кеңейтуге, жаңа қасиеттерді анықтауға, қолданыстағы қасиеттерді жетілдіруге және заттай дәлелдемелерді зерттеудің түбегейлі жаңа әдістемелерін жасауға мүмкіндік береді. Сот сараптамасының заманауи тәжірибесі объектіні тану мүмкіндіктерін кеңейтетін зерттеудің ең тиімді әдістерін енгізу жолымен жүреді. Сарапшының зерттеу әдістемесіне кіретін белгілі бір әдісті таңдауының орындылығы анықталған ақпарат көлемімен және оның қойылған міндетті шешу үшін маңыздылығымен; әмбебаптық; сенімділік (сенімді және қайталанатын нәтижелер алу мүмкіндігі); әрі қарай зерттеу үшін объектіні сақтау мүмкіндігі; әдістің сезімталдығы және зерттеу жүргізу үшін қажетті материалдардың көлемі; экспрессивті; жабдыққа материалдық шығындар сияқты бірқатар критерийлермен анықталады.

Дегенмен, әдістер кешені сарапшы жүгінетін арсеналдың бөлігі болып табылады. Оның барлық зерттеулері белгілі бір бағдарлама (алгоритм) бойынша құрылады. Алгоритмнің рөлін сараптамалық әдіс, яғни белгілі бір рецепт жүйесі орындайды. Оны бағалау әдістемесі мен критерийлеріне жауап беруі керек талаптар Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, М.А. Бондарь, Ю.Г. Корухов, Д.Я. Мирский, Б.С. Митричев, В.Ф. Орлова, А.Р. Шляхов және сот сараптамасы саласындағы басқа да жетекші ғалымдардың еңбектерінде көрсетілген.

Сараптамалық әдістеменің өзегі сараптамалық мәселені ұтымды шешу болып табылады.

Тәжірибе көрсеткендей, жаңа әдістемелерді құрудың түпкі мақсаты тергеу мен сотқа ұсынылатын деректердің көлемін кеңейту, сараптама жүргізу

мерзімдерін қысқарту, уақыт шығындарын азайту, шешілмеген мәселелерді азайту, сараптамалық міндеттерді шешудің ғылыми деңгейі мен толықтығын арттыру болып табылады.

Сараптамалық практиканың перспективалық міндеті сараптамалық зерттеулердің түрлері мен кіші түрлері бойынша әдістемелерді жүйелеу және стандарттау болып табылады, бұл оларды ұсынудың бірлігін қамтамасыз етеді.

Әдістемелерді әзірлеу мен енгізуде олардың ғылыми, негізділігі мен сенімділігінің кепілі болып табылатын сараптамалық мекемелер жүйесінде оларды сынақтан өткізу шешуші рөл атқарады.

Сараптама мәселелерін шешудің әдістемелік негіздерін әзірлеу деңгейіне байланысты оларды шешуді таңдау да әртүрлі. Кейбір жағдайларда бұл есептерді шешуді автоматтандыру, басқаларында-сарапшының жұмысын жеңілдету, үшіншіден-деректер банкін пайдалану болып табылады. Алайда, кез-келген нысанда зерттеу процесін немесе оның бөліктерін автоматтандыру міндеттерді шешудің объективтілігін, жеделдігін арттырады және оның мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Криминалистикалық сараптама тәжірибесінде дәстүрлі түрде объектінің қасиеттерінің маңыздылығын бағалауды рәсімдеу үрдісі қалыптасты. Бұл бағытта объектілерді сипаттаудың алгоритмдік жүйелерін құру кезінде формализацияны арттыру маңызды болуы керек. Формализацияның сапалық және сандық деңгейлерде үйлесуі кезінде диалогтық, есептелген компоненттер мен ЖЗШ-ны қолдануды қамтитын кешенді жүйелер құрылады. Алайда, автоматтандыру формасының негізгі құрамдас бөлігі сараптамалық жүйелер болуы керек.

Қазіргі уақытта сараптамалық практиканы перспективалық дамыту бағыттарының бірі сараптамалық міндеттерді автоматтандырылған шешудің бағдарламалық жүйелерін құру болып табылады. Бұл бағыт деректерді автоматтандырылған жинау мен өңдеуді, деректер банктерін, мәліметтер базасын және ААЖЖ құруды, сондай-ақ сараптама міндеттерін автоматтандырылған шешу үшін сараптамалық жүйелерді әзірлеуді қамтуы мүмкін басқалармен байланысты.

Сараптама өндірісін ақпараттық қамтамасыз етуді және сараптама саласындағы ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру жөніндегі жұмыстар негізінде құрылатын нақты сараптама объектілері туралы нақты мәліметтерді қамтитын деректер банктері сараптамалық практика үшін аса маңызды.

Сараптамалық зерттеулерде ЖЗШ қолдану сараптаманың жіктеу және диагностикалық міндеттерінің толық шешімін алуға, сондай-ақ зерттелетін объектінің қасиеттерінің бір мәнді айқындылығы жағдайында оның топтық тиесілігін анықтау бойынша сәйкестендіру міндеттерін шешуді айтарлықтай ілгерілетуге мүмкіндік береді.

Сараптама мәселелерін шешуге арналған автоматтандырылған бағдарламалық жүйелерді әзірлеу математикалық модельдеуге негізделген. Тәжірибе көрсеткендей, сараптаманың жиі кездесетін мәселелерін шешуге арналған бағдарламалық жүйелерді әзірлеу ең перспективалы және тиімді; шешудің қарапайым алгоритмі бар есептер; компьютерлерді қолданбай шешу мүмкін емес ең көп уақытты қажет ететін есептер болып табылады. КС-ті практикалық іске асыру сарапшылардың АЖО құру проблемасымен тығыз байланысты. Тәжірибелік қызметтің құрамдас бөліктерінің бірі-сараптамалық жүйелер. Сараптамалық жүйелер сот сараптамасында әлі тиісті дамымаған, бірақ болашақ олардың артында екені сөзсіз.

Зерттеу процесін объективті ететін жаңа әдістерді, соның ішінде математикалық әдістерді әзірлеу сот сараптамасының мәселелерін шешуде эвристикалық тәсілді қолдану аясын тарылтады.

Ғылымдардың өзара енуі ғылыми зерттеу әдістерінің өзара енуімен қатар жүреді, олардың әрқайсысын байытады. Дәл осы жолда, әдетте, сот сараптамасының жалпы теориясының жаңа ғылыми әдістері қалыптасуда.

Сонымен қатар, сот сараптамасының жалпы теориясының әдістерін қалыптастыру қолданыстағы сараптамалық тәжірибе аясында жүреді. Нақты сараптамалық тапсырмаларды орындау барысында ғылыми шешімді қажет ететін мәселелер туындайды. Бұл мәселелерді шешу сот сараптамасының жалпы теориясының элементін құрайтын жеке сараптама теориясының мақсатына айналады.

Жоғарыда айтылғандардың жарқын мысалы-біз физика-математикалық модельдеу негізінде жасаған, алғашқы байланыс кезінде көлік құралының жылдамдығын анықтауға мүмкіндік беретін теория.

Соңғы жылдары сараптамалық зерттеулердің жаңа объектілерінің, оның ішінде микрообъектілердің пайда болуына байланысты сараптамалық зерттеудің бұзбайтын әдістеріне қызығушылық артты. Мұндай әдістерді әзірлеу әдістер туралы ілімнің басым бағыттарының біріне айналды. Заттай дәлелдемелерді зерттеудің бұзбайтын әдістерін қолдану теориясының тұжырымдамалық негіздерін Е .Р. Российская негіздеді [4]. Ол әдістің сараптама объектілеріне әсер ету дәрежесі, оның сарапшы таңдауын анықтайтын фактор ретінде, ең бастысы болуы мүмкін екенін атап өтті, өйткені сот сараптамалары мен зерттеулерін жүргізу кезінде зерттелетін объектілер заттай дәлелдемелер болып табылады, олар сот талқылауында қолданылатын жеделдік қағидатына сәйкес сотқа өзгеріссіз ұсынылуы керек. Заттай дәлелдемелердің сақталуы сондай-ақ қайта сараптама тағайындау мүмкіндігін анықтайды. Мұндай әдістердің тиімділігінің жарқын мысалы-оның рентгендік әдістердің мүмкіндіктерін талдауы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Основы судебной экспертизы. Ч. 1. Общая теория./ Кол. авторов. - М., 1997. С. 18-33.

2. Аверьянова Т.В. Методы решения экспертных задач, классификация методов и методик // Основы судебной экспертизы. Ч. 1. Общая теория. - М., 1997. С. 243.

3. Российская Е.Р. Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств. Автореферат дисс. ... доктора юрид. наук. - М., 1993. С. 14.

4. Российская Е.Р. Рентгеноструктурный анализ в криминалистике и судебной экспертизе. - Киев, 1992

Шонабай С.С.

Заң факультеті,
құқықтану мамандығы 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: PhD докторы

Мырзатаев Н.Д.

ЭЛЕКТРОНДЫ САТЫП АЛУ САТУ МІНДЕТТЕМЕНІ ОРЫНДАМАҒАНЫ ҮШІН ЖАУАПКЕРШІЛІК

Кілттік сөздер: міндеттеме, ақшалай міндеттеме, қарыз ақша, жауапкершілік.

Ең бірінші міндеттемені орындамағаны үшін жауапкершіліктің мәнін ашпастан бұрын біз міндеттемені не екенің анықтап алуымыз керек. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 268 бабына сәйкес міндеттеме бұл бір адам (борышкер) басқа адамның (кредитордың) пайдасына мүлік беру, жұмыс орындау, ақша төлеу және тағы да сол сияқты белгілі бір әрекеттер жасауға не белгілі бір әрекет жасаудан тартынуға міндетті, ал кредитордың борышкерден өз міндеттерін орындауын талап етуге құқығы бар азаматтың құқықтарының бірі.¹ Міндеттемелік құқыққа сәйкес кредитор борышкерден атқарылғанды қабылдауға міндетті. Міндеттеме құқығы жүргізетін шарттар Азаматтық кодекстің ерекше бөлімінде көрсетілген.

Міндеттемелік құқықтың субъектілеріне тараптарына тоқтала кететін болсақ, несие беруші немесе борышкер болып бір мезгілде бірнеше адам қатыса алады. Үшінші жақ қатысушылары да болады, яғни бұл қатысушылар міндеттеме тарапының біреуіне міндеттемелер немесе өзге де құқықтар арқылы байланысы бар қатысушылар. Мердігерлік шартын алсақ егерде бір